

Сергій Петрович БОЛВІНОВ,

кандидат юридичних наук

*(Головне управління Національної поліції в Харківській області, м. Харків)***Сергій Анатолійович ЧИЖ,**

кандидат юридичних наук

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті наголошено, що стандарт «поза розумним сумнівом» є «наріжним каменем» кримінального судочинства, без якого неможливі ні справедливість, ні законність, ні дотримання фундаментальних прав людини у демократичному суспільстві. Акцентовано, що визначальне значення стандарту «поза розумним сумнівом» полягає у встановленні найвищого рівня упевненості в істинності доведених обставин, необхідного для визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» постає як фундаментальний критерій кримінального процесу, що визначає якість та достовірність ухвалених рішень щодо вини або невинуватості особи. Його сутність полягає у необхідності для суду або присяжних впевнитися у винуватості особи настільки, щоб не залишалося жодних обґрунтованих, логічно вмотивованих і ґрунтованих на об'єктивних доказах сумнівів. Зміст цього стандарту зумовлений не лише оцінкою наявних доказів, а й вимогою до їх сукупності, якості й узгодженості, що унеможливорює засудження на підставі припущень або недостатньо переконливих доводів. З'ясовано, що ознаками стандарту «поза розумним сумнівом» є, по-перше, його гнучкість та еволюційність – відсутність чіткого законодавчого визначення дозволяє враховувати зміни у правосвідомості суспільства та практиці судочинства. По-друге, цей стандарт є оціночним і вимагає від суду критичного підходу до аналізу кожного доказу, а також їхнього взаємозв'язку. По-третє, він відмежовує розумні сумніви, засновані на фактах і здоровому глузді, від штучних чи теоретичних сумнівів, що ґрунтуються на небажанні дійти висновку або побоюваннях, не підкріплених доказами.

Ключові слова: доказування, стандарт доказування, поза розумним сумнівом, кримінальне провадження, кримінальне процесуальне доказування, кримінальне процесуальне законодавства, судова практика.

Постановка проблеми. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» займає центральне місце у системі кримінального процесуального права та є своєрідним апогеем у ланцюгу стандартів

доказування, що застосовуються на різних стадіях кримінального провадження. Його визначальне значення полягає у встановленні найвищого рівня упевненості в істинності доведених обставин, необхідного для визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення. Саме цей стандарт виступає надійною гарантією захисту фундаментальних прав і свобод особи, адже жодна особа не може бути піддана покаранню без переконливих, ґрунтовних та сумнівів, що залишаються в межах розумного, доказів її вини.

Засада презумпції невинуватості, закріплена як у Конституції України, так і в чинному КПК України, прямо пов'язана з вимогою доведення вини саме «поза розумним сумнівом». Цей стандарт визнається як національним законодавством, так і міжнародною судовою практикою. Зокрема, Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) наголошує, що обвинувачення повинно зібрати і представити такі докази, які б переконали неупередженого суддю чи присяжних у винуватості особи настільки, щоб жодні розумні сумніви щодо цього не залишалися.

На відміну від попередніх, менш суворих стандартів, які допускають можливість певної міри ймовірності або припущення щодо причетності особи до кримінального правопорушення, стандарт «поза розумним сумнівом» вимагає досягнення високого ступеня впевненості у правильності висновків щодо фактів, які лежать в основі обвинувального вироку. Це, з одного боку, забезпечує ефективний захист особи від ризику засудження невинуватої людини, а з іншого – стимулює сторону обвинувачення до особливо ретельного збирання, перевірки та оцінки доказів.

Водночас важливо підкреслити, що зміст та обсяг поняття «розумний сумнів» не мають математичного чи суворо формалізованого вираження, а визначаються з урахуванням конкретних обставин кримінального провадження, правосвідомості й досвіду суддів, а також правових традицій і доктрин. При цьому практичне застосування цього стандарту невіддільне від засади справедливого судового розгляду, де кожен сумнів щодо вини особи повинен трактуватися на її користь.

Отже, впровадження та дотримання стандарту доказування «поза розумним сумнівом» є ключовою передумовою законності, справедливості та легітимності кримінального переслідування, а також запорукою довіри суспільства до системи правосуддя загалом. Саме тому розкриття змісту, особливостей та практичного значення цього стандарту має принципове значення для сучасної теорії і практики кримінального процесу.

Теоретичні й прикладні аспекти кримінального процесуального доказування досліджували в наукових працях такі вчені, як В. В. Вапнярчук, І. В. Гловюк, В. А. Завтур, О. В. Капліна, С. О. Ковальчук, Р. В. Костенко, Г. Р. Крет, О. П. Кучинська, М. А. Погорецький, О. В. Пчеліна, Т. Г. Фоміна, М. Є. Шумило та інших. Однак значна частина наукових досліджень орієнтована здебільшого на базові засади доказів і доказування, стандарти доказування, включно з міжнародними, а також на специфіку оцінки доказів

у певних видах кримінальних проваджень. Водночас нинішній етап розвитку кримінального процесу характеризується необхідністю перегляду усталених підходів до доказування з урахуванням особливостей роботи органів досудового розслідування та судів в умовах воєнного стану. З огляду на динамічні зміни законодавства, зростання кількості воєнних злочинів і еволюцію принципів кримінальної юстиції постає потреба в комплексному осмисленні ролі та змісту доказування у кримінальному провадженні.

Тому *метою* представленого дослідження є розкриття змісту стандарту «поза розумним сумнівом» в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає В. М. Тертишник, концепт доведення «поза розумним сумнівом» застосовується переважно щодо відповідальності влади перед громадянином, коли тягар спростування позову громадянина покладається саме на владу (відповідача). Тобто фактично ЄСПЛ уже виходить із презумпції добропорядності людини, а її твердження підтверджені доказами, які вона могла надати (зважаючи на обмежені можливості їх отримати громадянином, який перебуває в ув'язненні), вважаються доведеними «поза розумним сумнівом», якщо держава-відповідач їх не спростує переконливими і достатніми доводами (у влади, безумовно, більше можливостей для збирання доказів)¹. Попри те, що позиція В. М. Тертишника щодо застосування стандарту «поза розумним сумнівом» у спрах між громадянином і державою виглядає прогресивною, вона не позбавлена суперечливих моментів. По-перше, перекладання тягара спростування на державу відповідає ідеї презумпції добропорядності людини, однак на практиці це може створити ситуації, коли докази, зібрані громадянином у складних умовах (наприклад, у місцях позбавлення волі), є вочевидь неповними чи недостатньо надійними, але суд буде зобов'язаний визнати їх переконливими лише через пасивність або неефективність дій держави. По-друге, така модель фактично підвищує ризик винесення рішень на користь громадянина у випадках, коли істина об'єктивно лишається неповною через брак доказів із обох сторін. Це може поставити під сумнів баланс між захистом прав людини й ефективним функціонуванням правової системи, особливо в контексті кримінального процесу, де важливе значення має не лише захист особи, а й інтереси справедливості та публічного порядку. По-третє, існує небезпека формалізації стандарту, через що його застосування може зводитися не до справжньої оцінки доказів, а до виконання формальних процесуальних вимог, коли сторона держави не зможе або не встигне належно зреагувати. Це, своєю чергою, може стимулювати зловживання процесуальними правами й формальне трактування презумпції невинуватості. Таким чином, хоча підхід, запропонований В. М. Тертишником, у цілому відповідає європейським стандартам захисту прав людини, його застосування вимагає особливої обережності, ретельної оцінки доказів і забезпечення балансу між

¹ Тертишник В. М. Істина «поза розумним сумнівом»: проблеми та колізії доказового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 117.

інтересами особи й держави в кожному конкретному випадку. Важливо, щоб стандарт «поза розумним сумнівом» не перетворювався на автоматичне правило, а залишався інструментом справедливого й комплексного судового розгляду.

Цікавою вбачається позиція Г. Р. Крет, яка пропонує під стандартом доказування «поза розумним сумнівом» розуміти «нормативно закріплене правило, що відображає рівень достовірності знання про обставини кримінального провадження, якого має досягти суб'єкт доказування на основі наявної сукупності належних, допустимих і достовірних доказів із метою ухвалення процесуального рішення про визнання обвинуваченого винуватим/невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення»¹.

При цьому стандарт доказування «поза розумним сумнівом» характеризується низкою ознакою, які в своїй сукупності розкривають його зміст і призначення. Зокрема, на думку Р. Ш. Бабанли, М. В. Сіроткіної, О. Толочко, такими ознаками досліджуваного стандарту доказування є:

- не будь-який сумнів можна констатувати як розумний, існування сумнівів під час прийняття рішення є природним та не означає, що рішення є неправильним;

- для вирішення поставленого питання необхідно, щоб була впевненість, непохитність, відсутність будь-яких вагань;

- поняття «поза розумним сумнівом» не є тотожним поняттю «абсолютна впевненість»².

На нашу думку, наведені ознаки стандарту доказування «поза розумним сумнівом» є концептуально важливими для забезпечення справедливості у кримінальному процесі. Зокрема, акцент на тому, що не кожен сумнів визнається «розумним», дозволяє захистити процес від надмірної суб'єктивності та зловживань, адже лише обґрунтовані, логічні й об'єктивно зумовлені сумніви повинні впливати на остаточне рішення. Водночас вимога впевненості й відсутності вагань у рішенні суду слугує гарантією того, що вирок ґрунтується на переконливих, ретельно перевірених доказах, а не на припущеннях чи неперевірених твердженнях. Однак важливо враховувати, що абсолютної впевненості майже неможливо досягти в реальному житті, тому стандарт «поза розумним сумнівом» має залишатись гнучким і відповідати реаліям конкретного кримінального провадження та судової практики. Його головне призначення – зберігати баланс між захистом прав особи та інтересами правосуддя, не допускаючи засудження невинних, але й запобігаючи уникненню відповідальності винних через формальні або надумані сумніви. Такий підхід, на наше переконання, забезпечує не лише процесуальну, а й моральну

¹ Крет Г. Р. Імплементация стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальне процесуальне законодавство України і практику національних судів. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 216–217.

² Бабанли Р. Ш., Сіроткіна М. В. Доведеність вини поза розумним сумнівом у кримінальному процесі України: особливості розуміння та правозастосування. *Адвокат*. 2013. № 10 (157). С. 20; Толочко О. Критерії визначення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4 (42). С. 8.

справедливість у кримінальному судочинстві.

Своєю чергою, Г. Р. Крет пропонує «до ознак стандарту доказування «поза розумним сумнівом» зарахувати такі:

- 1) він відображає рівень достовірності знання про обставини кримінального провадження, якого має досягти суб'єкт доказування;
- 2) він уможлиблює досягнення необхідного рівня достовірності знання на основі наявної сукупності належних, допустимих і достовірних доказів;
- 3) він використовується для ухвалення процесуального рішення про визнання обвинуваченого винуватим/невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення»¹.

З наведеного помітно, що особливо цінним є акцент на досягненні рівня достовірності знання саме на підставі сукупності належних і допустимих доказів. Це дозволяє уникнути як формального підходу до оцінки доказів, так і надмірної суб'єктивності з боку суду.

Значення стандарту доказування «поза розумним сумнівом» обумовлюється тим, що ухвалення рішень в рамках кримінального провадження завжди пов'язане з невизначеністю, через що важливим є встановлення вимог та правил для незалежного судді чи присяжного для належного вирішення кримінально-правового спору. При цьому важливе місце займають стандарти доказування в цілому та стандарт «поза розумним сумнівом» зокрема. Як підкреслює А. Шаповал, стандарт «поза розумним сумнівом» є результатом прецедентної практики судів англо-американської системи права і є порівняно новим для вітчизняного правового поля². При цьому вчена доходить висновку, що «стандарт доказування «поза розумним сумнівом» – найвищий стандарт доказування у системі стандартів і застосовується при вирішенні питання винуватості особи на підставі належних та допустимих доказів. Для нього характерний взаємозв'язок з презумпцією невинуватості, публічно-правовим обов'язком прокурора довести вину, межами доказування». Водночас науковець виділяє «такі критерії стандарту доказування «поза розумним сумнівом»:

- даний стандарт застосовується на фінальній стадії судового розгляду при ухваленні рішення щодо вини чи невинуватості особи;
- рішення має ґрунтуватися на оцінених суб'єктом прийняття рішення належних, допустимих доказах;
- суб'єкт прийняття рішення, застосовуючи вказаний стандарт, не має обґрунтованих та непереборних сумнівів у правильності встановлених обставин, тобто вважає знання, отримане під час провадження, вірогідним»³.

На наш погляд, стандарт доказування «поза розумним сумнівом» є

¹ Крет Г. Р. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у практиці Верховного Суду. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 216.

² Шаповал А. Сутність та місце стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у системі стандартів доказування. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 2. Т. 9. С. 6. DOI: 10.15421/152113.

³ Там само. С. 12.

«наріжним каменем» справедливого кримінального процесу і відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні балансу між захистом прав людини та інтересами правосуддя. Він не лише підкреслює пріоритет недопущення засудження невинної особи, але й слугує дієвим запобіжником від надмірної суб'єктивності або формальності під час оцінки доказів. Саме завдяки цьому стандарту суддя чи присяжні повинні керуватися не просто сукупністю фактів, а бути впевненими у винуватості особи настільки, щоб жоден обґрунтований сумнів не залишався невирішеним. Водночас реальність кримінального провадження така, що досягнення абсолютної впевненості майже неможливе, а тому «розумний сумнів» має бути саме таким – логічно вмотивованим і заснованим на об'єктивній оцінці доказів, а не на суб'єктивних припущеннях чи необґрунтованих побоюваннях. З огляду на що вбачається слушним зауваження А. М. Безсонюка з приводу складності та й загалом даремності спроб дати чітке визначення поняттю стандарту «поза розумним сумнівом». Науковець обґрунтовує свою позицію тим, що, «по-перше, це поняття є оціночним, а тому складне для визначення; по-друге, наявність такого визначення у законі не гарантуватиме його правильне застосування; по-третє, емпіричні спостереження не демонструють потреби його визначення; по-четверте, відсутність законодавчого визначення стандарту допускає можливість його розвитку разом зі стандартами суспільства, що змінюються»¹.

Вважаємо, що українська правова система, впроваджуючи цей стандарт, повинна розвивати чіткі методологічні підходи до визначення межі «розумності» сумніву, а також забезпечувати належну підготовку суддів та інших учасників процесу щодо його застосування. Це сприятиме зміцненню довіри суспільства до судової системи й підвищенню стандартів справедливості у кримінальному судочинстві.

Призначення стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі корелюється із обов'язком сторони обвинувачення виконати покладений на неї тягар переконання до рівня що визначений законом (стандарту доказування), шляхом надання доказів та переконання за їх допомогою суду в існуванні певного беззаперечного факту. Питання щодо виконання тягаря переконання вирішується судом наприкінці судового розгляду шляхом постановлення вироку. При цьому обвинувальний вирок згідно з постановою Верховного Суду від 12 червня 2018 року постановляється судом виключно в тому випадку, коли вина особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування доведена поза розумним сумнівом. Тобто, дотримуючись засади змагальності, та виконуючи, свій професійний обов'язок, передбачений ст. 92 КПК України, обвинувачення має довести перед судом за допомогою належних, допустимих та достовірних доказів, що існує єдина версія, якою розумна і безстороння людина може пояснити факти, встановлені в суді, а саме –

¹ Безсонюк А. М. Доведеність поза розумним сумнівом та достовірність як стандарти доказування у кримінальному процесі України. *Судова апеляція*. 2014. № 3 (36). С. 26.

винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, щодо якого їй пред'явлено обвинувачення¹.

Більше за все, стандарт доказування «поза розумними сумнівами» використовується для ухвалення кінцевих судових рішень, в яких вирішується питання про винуватість чи невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Сутність стандарту «поза розумними сумнівами» полягає в тому, що він не означає доказування без сумнівів. Такі сумніви можуть мати місце. Головне, щоб вони були розумними. Розумним є сумнів, який ґрунтується на певних обставинах і здоровому глузді, впливає зі справедливого і зваженого розгляду всіх належних і допустимих відомостей, а за браком останніх, є таким, що змушує особу втриматися від прийняття рішення у питаннях, які мають найбільш важливе значення. При цьому «розумний сумнів не є сумнівом, що ґрунтується тільки на теоретичній можливості, або не є таким, який виник для уникнення небажаного висновку, а є сумнівом, що виник на підставі встановлених фактів².

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом³. При цьому згідно з Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 12 червня 2018 р. у справі № 712/13361/15, провадження № 51-1604км18, ЄДРСРУ № 74777387, «Обвинувальний вирок може бути постановлений судом лише в тому випадку, коли вина обвинуваченої особи доведена поза розумним сумнівом. Тобто, дотримуючись засади змагальності, та виконуючи, свій професійний обов'язок, передбачений ст. 92 КПК України, обвинувачення має довести перед судом за допомогою належних, допустимих та достовірних доказів, що існує єдина версія, якою розумна і безстороння людина може пояснити факти, встановлені в суді, а саме – винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, щодо якого їй пред'явлено обвинувачення⁴.

Як демонструє практика ЄСПЛ, сутність стандарту доказування «поза

¹ Патюк С. О. Дотримання стандарту доказування «поза розумним сумнівом» як критерій правосудного рішення суду у кримінальному провадженні. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року) / За ред. О. Г. Турченко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 361; Постанова Верховного Суду від 12.06.2018. Справа № 712/13361/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777387>.

² Доказування в сучасному кримінальному провадженні : навч.-метод. посібник / Л. І. Аркуша, Ю. П. Алєнін, В. К. Волошина, Л. М. Гуртієва, Т. В. Лукашкіна, А. В. Мурзановська, О. О. Торбас, Д. В. Шилін; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. С. 63–64. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16149>, <https://doi.org/10.32837/11300.16149>.

³ Верховний Суд : винуватість повинна бути доведена поза розумним сумнівом. URL: <https://alibi.dp.ua/754-verkhovnij-sud-vinuvatist-povinna-buti-dovedena-poz-rozumnim-sumnivom>.

⁴ Верховний Суд : винуватість повинна бути доведена поза розумним сумнівом. URL: <https://alibi.dp.ua/754-verkhovnij-sud-vinuvatist-povinna-buti-dovedena-poz-rozumnim-sumnivom>; Постанова Верховного Суду від 12.06.2018. Справа № 712/13361/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777387>.

розумним сумнівом» полягає в наступному. Суд під час оцінки доказів керується критерієм доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення має впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою (рішення ЄСПЛ по справах «Козинець проти України», «Авшар проти Туреччини» (*Avsar v. Turkey*))¹. Ба більше, «ніхто не повинен позбавлятися волі або піддаватися іншому покаранню за рішенням суду, якщо вина такої особи не доведена «поза розумним сумнівом» (*Sevtaş Veznedaroğlu v. Turkey* (Севтап Везнедароглу проти Турції))². Водночас наявність сумнівів не узгоджується із стандартом доказування «поза розумним сумнівом» (рішення від 18 січня 1978 року у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (*Ireland v. the United Kingdom*))³.

Підсумовуючи викладене, слід указати, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» постає як фундаментальний критерій кримінального процесу, що визначає якість та достовірність ухвалених рішень щодо вини або невинуватості особи. Його сутність полягає у необхідності для суду або присяжних впевнитися у винуватості особи настільки, щоб не залишалося жодних обґрунтованих, логічно вмотивованих і ґрунтованих на об'єктивних доказах сумнівів. Зміст цього стандарту зумовлений не лише оцінкою наявних доказів, а й вимогою до їх сукупності, якості й узгодженості, що унеможливорює засудження на підставі припущень або недостатньо переконливих доводів.

Ознаками стандарту «поза розумним сумнівом» є, по-перше, його гнучкість та еволюційність – відсутність чіткого законодавчого визначення дозволяє враховувати зміни у правосвідомості суспільства та практиці судочинства. По-друге, цей стандарт є оціночним і вимагає від суду критичного підходу до аналізу кожного доказу, а також їхнього взаємозв'язку. По-третє, він відмежовує розумні сумніви, засновані на фактах і здоровому глузді, від штучних чи теоретичних сумнівів, що ґрунтуються на небажанні дійти висновку або побоюваннях, не підкріплених доказами.

Значення цього стандарту проявляється у кількох вимірах. Передусім, він відіграє вирішальну роль у гарантуванні права особи на справедливий суд і захист від свавільного засудження, що відповідає як національним

¹ Патюк С. О. Дотримання стандарту доказування «поза розумним сумнівом» як критерій правосудного рішення суду у кримінальному провадженні. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року) / За ред. О. Г. Турченко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 361–362; Справа «Козинець проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 06.12.2007 р. зі змінами, внесеними 27.02.2008 р. відповідно до правила 81 Регламенту Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_334; Case of *Avşar v. Turkey*: Judgment of the European Court of Human Rights from 10 July 2001. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-59562>.

² Case of *Sevtaş Veznedaroğlu v. Turkey*: Judgment of the European Court of Human Rights from 11 April 2000. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-4768&filename=VEZNEDARO%C4%9ELU%20v.%20TURKEY.docx&logEvent=False>.

³ Case of *Ireland v. the United Kingdom*: Judgment of the European Court of Human Rights from 18 January 1978. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506>.

процесуальним нормам, так і міжнародним гарантіям прав людини. Позиції Верховного Суду підтверджують, що обвинувальний вирок можливий лише за умови подолання всіх розумних сумнівів, а обов'язок доведення покладається виключно на сторону обвинувачення. Своєю чергою, практика ЄСПЛ акцентує на тому, що доказування «поза розумним сумнівом» має спиратися на сукупність чітких, вагомих і узгоджених доказів, а будь-які залишкові сумніви повинні тлумачитись на користь обвинуваченого. Такий підхід не тільки забезпечує баланс між інтересами правосуддя та правами особи, а й зміцнює довіру суспільства до судової системи. Впровадження й дотримання цього стандарту вимагає від усіх учасників кримінального процесу високої правової культури, професіоналізму та неупередженості. Відсутність обґрунтованих сумнівів у винуватості – це не абсолютна впевненість, а розумне переконання, сформоване на підставі ретельного, об'єктивного й повного дослідження доказів.

Висновки. Отже, стандарт «поза розумним сумнівом» є «наріжним каменем» кримінального судочинства, без якого неможливі ні справедливість, ні законність, ні дотримання фундаментальних прав людини у демократичному суспільстві. Його динамізм і вимогливість до якості доказування не лише унеможливають засудження невинних, а й сприяють формуванню сучасної правової системи, орієнтованої на цінності людини та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанли Р. Ш., Сіроткіна М. В. Доведеність вини поза розумним сумнівом у кримінальному процесі України: особливості розуміння та правозастосування. *Адвокат*. 2013. № 10 (157). С. 19–21.
2. Безсонюк А. М. Доведеність поза розумним сумнівом та достовірність як стандарти доказування у кримінальному процесі України. *Судова апеляція*. 2014. № 3 (36). С. 23–28.
3. Верховний Суд : винуватість повинна бути доведена поза розумним сумнівом. URL: <https://alibi.dp.ua/754-verkhovnij-sud-vinuvatist-provinna-buti-dovedena-poz-rozumnim-sumnivom>.
4. Доказування в сучасному кримінальному провадженні : навч.-метод. посібник / Л. І. Аркуша, Ю. П. Алєнін, В. К. Волошина, Л. М. Гуртієва, Т. В. Лукашкіна, А. В. Мурзановська, О. О. Торбас, Д. В. Шилін; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 108 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16149>, <https://doi.org/10.32837/11300.16149>.
5. Крет Г. Р. Імплементация стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальне процесуальне законодавство України і практику національних судів. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 215–220.
6. Крет Г. Р. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у практиці Верховного Суду. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 212–217.
7. Патюк С. О. Дотримання стандарту доказування «поза розумним сумнівом» як критерій правосудного рішення суду у кримінальному

провадженні. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року) / За ред. О. Г. Турченко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 359–363.

8. Постанова Верховного Суду від 12.06.2018. Справа № 712/13361/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777387>.

9. Справа «Козинець проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 06.12.2007 р. зі змінами, внесеними 27.02.2008 р. відповідно до правила 81 Регламенту Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_334.

10. Тертишник В. М. Істина «поза розумним сумнівом»: проблеми та колізії доказового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 116–120.

11. Толочко О. Критерії визначення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4 (42). С. 5–10.

12. Шаповал А. Сутність та місце стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у системі стандартів доказування. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 2. Т. 9. С. 5–14. DOI: 10.15421/152113.

13. Case of *Avşar v. Turkey*: Judgment of the European Court of Human Rights from 10 July 2001. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-59562>.

14. Case of *Ireland v. the United Kingdom*: Judgment of the European Court of Human Rights from 18 January 1978. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506>.

15. Case of *Sevtap Veznedaroğlu v. Turkey*: Judgment of the European Court of Human Rights from 11 April 2000. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-4768&filename=VEZNEDARO%C4%9ELU%20v.%20TURKEY.docx&logEvent=False>.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2024

Serhiy P. BOLVINOV,

PhD in Law

(Main Directorate of the National Police in Kharkiv Region, Kharkiv, Ukraine)

Serhiy An. CHIZH,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

THE STANDARD OF PROOF “BEYOND REASONABLE DOUBT” IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article emphasizes that the standard “beyond reasonable doubt” is the “cornerstone” of criminal proceedings, without which neither justice, nor legality,

nor observance of fundamental human rights in a democratic society are possible. It is emphasized that the defining meaning of the standard “beyond reasonable doubt” is to establish the highest level of confidence in the truth of the proven circumstances, necessary to recognize a person as guilty of committing a criminal offense. It is substantiated that the standard of proof “beyond reasonable doubt” appears as a fundamental criterion of the criminal process, which determines the quality and reliability of decisions made regarding the guilt or innocence of a person. Its essence lies in the need for the court or jury to be convinced of the guilt of a person to the extent that there are no reasonable, logically motivated and based on objective evidence doubts. The content of this standard is determined not only by the assessment of the available evidence, but also by the requirement for its totality, quality and consistency, which makes it impossible to convict on the basis of assumptions or insufficiently convincing arguments. It has been found that the features of the “beyond reasonable doubt” standard are, firstly, its flexibility and evolution – the absence of a clear legislative definition allows for changes in the legal consciousness of society and judicial practice to be taken into account. Secondly, this standard is evaluative and requires the court to take a critical approach to the analysis of each piece of evidence, as well as their interrelationship. Thirdly, it distinguishes reasonable doubts, based on facts and common sense, from artificial or theoretical doubts, based on reluctance to reach a conclusion or fears not supported by evidence.

Keywords: *proof, standard of proof, beyond a reasonable doubt, criminal proceedings, criminal procedural evidence, criminal procedural legislation, case law.*